

zijnde, in Van Hulle's woorden: 'alle materiaal van de hand van de auteur dat striktgenomen niet tot de versie van een werk behoort'.

H.T.M. van Vliet vertelt over knipsels, foto's, schetsen en tekstfragmenten van J.H. Leopold, waaronder dichtelijke schrijfinstructies als: 'niet te veel gelul'; diens literaire nalatenschap is een chaotische hoeveelheid materiaal, waarvan de eigen ordening, erin gelegd door de dichter, door een geduldig onderzoeker gereconstrueerd kan gaan worden, aldus Van Vliet, die ook de nodige aanzetten geeft. Biograaf J. Vanhecke schrijft over de nauwe relatie tussen feit (leven) en fictie (werk) bij Johan Daisne, die zich duidelijk aftekent via (auto)biografisch tekst- en prentmateriaal. Een pikant detail uit leven en manuscripten van musicus Peter Benoit belicht J. Dewilde door in twee persoonlijke opdrachten van manuscripten een naam te ontcijferen waar een andere naam overheen was geschreven; hij legt helaas niet uit hoe dat in zijn werk is gegaan en de illustraties blijven hier in illustrerende kracht onder de maat. Y. T'Sjoen verkent de relatie tussen tekeningen en tekstfragmenten uit Minne's brieven enerzijds en diens 'briefgedichten' anderzijds, en schetst en passant de gehele publikatiegeschiedenis van een bundel. E. Vanhoutte bespreekt paralipomena en versies van Streuvels' *De teleurgang van den Waterboek*. V. Neyt tenslotte verkent het ontstaan van *Ten oorlog* van Perceval en Lanoye en belicht daarmee de verandering in Lanoye's proza sinds het begin van de *Monster*-cyclus.

Paralipomena zijn editietechnisch 'lastige gevallen'; ze zijn daarom 'uitstekend geschikt om het verschil te bepalen tussen teksteditie en tekstgenetisch onderzoek of de studie van wat er aan de publicatie van een tekst voorafgaat'. Mogelijk kunnen, aldus Van Hulle, paralipomena zelfs 'niet enkel de teksteditie, maar de hokjesgeest van de wetenschap in het algemeen, om niet te zeggen het hele project van het humanisme in vraag [...] stellen'. Men moet in deze bundel nochtans geen theoretische verkenningen zoeken van paralipomena als provocatie van de editiewetenschap, ook al suggereert de inleiding die mogelijkheid. Alleen T'Sjoen en Vanhoutte gaan in op de problematische status van paralipomena; ze bespreken de divergentie in de begripsomschrijving (Scheibe, Dorleijn en Mathijsen), de afbakening ten opzichte van de tekstversies, en classificatiemogelijkheden. Hun problematisering is echter enigszins academisch, zoals uit hun eigen bijdragen en uit die van anderen blijkt: de meesten maken namelijk haast onbekommerd, maar gretig en enthousiast gebruik van de schetsjes, flarden en foto's om er meer en ander licht mee te werpen op hun geliefde tekst of auteur. Het belang van (dit soort) paralipomena voor tekstgenetisch onderzoek wordt niet betwijfeld; terecht lijkt me, want niemand rekent, kennelijk, de sigaar van Kloos of de fez van Perk tot dit bijzondere genre van tekstgenetische (bij)verschijnselen.

Fabian R.W. Stolk

Jacob van Maerlants 'Der naturen bloeme' und das Umfeld: Vorläufer - Redaktionen - Rezeption / hrsg. von Amand Berteloot und Detlev Hellfaier. - Münster; New York; München; Berlin: Waxmann, 2001 (Niederlande-Studien; Bd. 23)
ISBN 3-8309-1034-7 Prijs: € 39,90

In de Lippische Landesbibliothek te Detmold wordt onder signatuur Ms. 70 de oudste codex met Maerlants *Der naturen bloeme* bewaard. Dit geïllustreerde handschrift, dat rond 1287 ontstaan lijkt te zijn, vormde in 1999 tijdens een internationaal colloquium het uitgangspunt voor een groot aantal lezingen, die in deel 23 van de fraaie reeks Niederlande-Studien samengebracht zijn. Zoals de uitgevers in hun woord vooraf aangeven, zijn de bijdragen rond drie onderwerpen gegroepeerd: het teksttype encyclopedie, de Detmoldse codex en het werk van Maerlant.

Het eerstgenoemde thema wordt door Paul Wackers in zijn artikel over de Middelnederlandse encyclopedische traditie ingeleid. In een nuttige bijlage bij zijn uiteenzetting verstrekt hij bovendien een aantal elementaire gegevens over de betrokken Middelnederlandse teksten. Christel Meier bespreekt daarna het veelzijdige onderzoek naar de middeleeuwse encyclopedieën, dat de laatste decennia geïntensiveerd is. In het artikel van Christian Hünemörder over de Latijnse tekstgeschiedenis van Thomas van Cantimpré's *Liber de natura rerum* wordt melding gemaakt van een verrassende vondst: de onbekende bron die Thomas en Jacob van

Maerlant met de naam *Experimentator* aanduiden, blijkt recentelijk geïdentificeerd te zijn. W. Günther Rohr vergelijkt *Der naturen bloeme* met Konrad von Megenbergs *Buch der Natur* (ca. 1350), dat meer dan Maerlants encyclopedie op een intellectueler publiek lijkt te mikken. Saskia Bogaart gaat eveneens comparatistisch te werk. Zij vergelijkt aan de hand van de viervoetige dieren Maerlants tekst met de Middelnederlandse vertaling van Bartholomaeus Anglicus' encyclopedie, *Van den proprieteyten der dinghen* (1485). Evenals Konrad van Megenberg lijkt de Middelnederlandse vertaler een ontwikkelder (stedelijk?) publiek voor ogen te hebben gestaan dan de Vlaamse dichter.

Het eerste van de artikelen die de Detmoldse codex tot onderwerp hebben, is van de hand van Amand Berteloot, die het handschrift aan een hernieuwd codicologisch onderzoek onderwerpt om uitspraken te kunnen doen over de genese van het boek, dat van meet af aan als een eenheid geconcipieerd zou zijn (inclusief paastabel en kalender). De tweede redacteur van de bundel, Detlev Hellfaier, onderzoekt de latere lotgevallen van de codex: hoe is het boek van Brugge naar Detmold gekomen? De illustraties in de Detmoldse codex worden in drie artikelen bestudeerd. Martine Meuwese bespreekt de werkwijze van de verluchter, die graag een verhalend element aan de afbeeldingen toevoegde. Haar karakterisering van zijn stijl leidt tot een datering die de gangbare opinie over het tijdstip van ontstaan van de codex (ca. 1287) bevestigt. In het artikel van Hans P. Westgeest worden de zeven geïllustreerde codices met *Der naturen bloeme* op een rij gezet. Uit de vergelijking blijkt dat Maerlants tekst op hele diverse manieren aan de totstandkoming van de miniaturen heeft bijgedragen. Helga Lengenfelder onderzoekt de relatie tussen tekst en afbeelding in de Detmoldse codex. Zij betoogt dat de miniaturist met zijn illustraties de tekst van uiteenlopende interpretaties voorziet, waardoor de kennis die in het handschrift opgeslagen ligt, op unieke wijze overgedragen wordt.

Wim P. Gerritsen opent de reeks artikelen die aan de dichter Maerlant en zijn werk gewijd zijn. Het hoofdstuk over de worm in *Der naturen bloeme* maakt Gerritsen dienstbaar aan zijn uiteenzetting over het geïntendeerde lekenpubliek en de poëtica van de Vlaamse dichter. Met de woorden *scone redene* in de proloog (vs. 146) zou Maerlant doelen op het nut van zijn werk, dat tevens tot vermaak diende. In de bijdrage van Tanneke Schoonheim worden de geografische aanduidingen in *Der naturen bloeme* onderzocht. Een aantal van Maerlants toevoegingen ten opzichte van het werk van Thomas van Cantimpré wijst erop dat de dichter in overeenstemming met zijn gebruikelijke werkwijze ook in het geval van *Der naturen bloeme* aanvullende bronnen benut heeft. Marcel van der Voort bespreekt het slangenboek in Maerlants encyclopedie. Hij pleit voor een editie van *Der naturen bloeme* die van diverse vormen van commentaar voorzien is en de redactie van het Londense handschrift als basistekst heeft. Hildo van Engen wijdt zijn artikel aan de opdrachtgever van *Der naturen bloeme*. Hij betoogt onder meer dat Nicolaas van Kats niet als een typisch Zeeuwse edelman gezien moet worden, omdat het geslacht Kats ook met andere streken in contact stond en er bezittingen had. De bronverwijzingen in Maerlants encyclopedie zijn het onderwerp van de bijdrage van Karina van Dalen-Oskam. Zij laat zien dat de Vlaamse dichter eerder de neiging vertoonde om een verwijzing uit zijn bron over te nemen dan om die weg te laten. Verder lijkt het erop dat hij sommige autoriteiten (Aristoteles, Plinius en Solinus) hoger aansloeg dan andere (Ysidorus en Experimentator). Geert H.M. Claassens bestudeert de sociale kritiek die Maerlant in zijn encyclopedie verwerkte. Maerlant richt zich duidelijk niet alleen tot de adel, hij lijkt een algemener publiek voor ogen te hebben, dat hij bovenal natuurkennis wil bijbrengen. De passages met sociale kritiek zijn door Claassens in een handige bijlage bijeengeplaatst. In het laatste artikel van de bundel bespreekt Willy J.J. Pijnenburg de twee wijzen waarop Maerlant aan de Nederlandse woordenschat bijgedragen heeft. De Vlaamse dichter is enerzijds terughoudend in het introduceren van nieuwe leenwoorden. Gebruikt hij anderzijds wel een leenwoord, dan past hij hem in het Middelnederlandse taalsysteem in.

De bijdragen zijn in het Nederlands of het Duits geschreven. Om hun toegankelijkheid te vergroten zijn zij voorzien van een samenvatting in de andere taal. Niet minder dan vijftig zwart-wit afbeeldingen en één kleurenillustratie verhogen het plezier waarmee men dit boek ter hand neemt.

Bart Besamusca